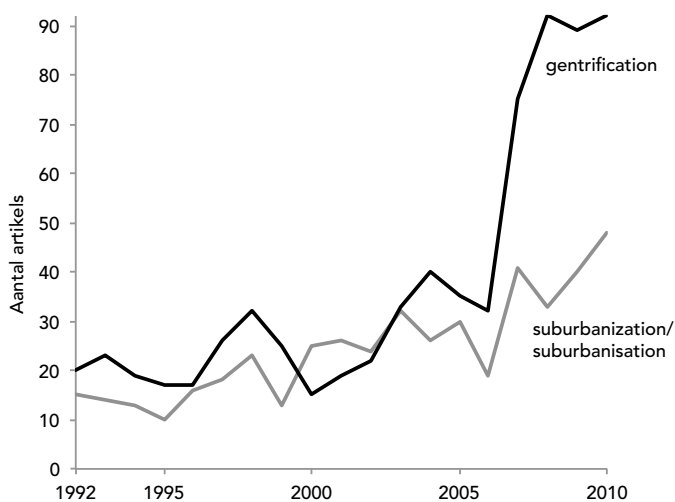

Hypes in de sociale wetenschappen

AUTEUR Filip De Maesschalk

Hypes worden vaak geassocieerd met maatschappelijke sectoren als cultuur en media, met politici en hun electorale bekommernissen, en met beleidsconcepten. Staan de sociale wetenschappen ook onder invloed van hypes? In deze bijdrage duiken we in de Social Science Citation Index (SSCI) om het ontstaan van hypes in de wetenschappelijke literatuur te illustreren.

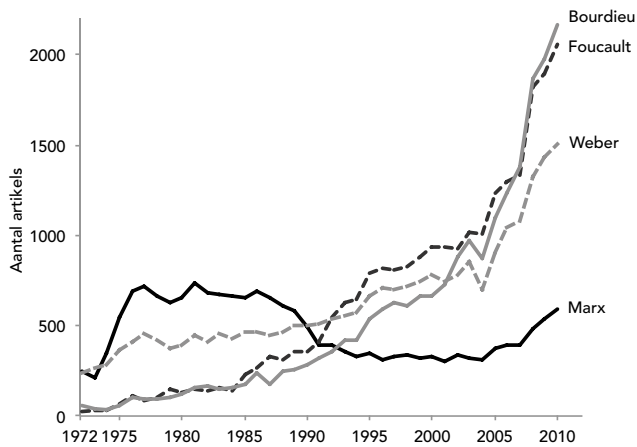
Het is duidelijk dat bepaalde concepten in de sociale wetenschappen op een bepaald moment erg populair zijn, veelvuldig gebruikt worden in publicaties, om vervolgens weer in de vergetelheid te belanden. Anderen zijn blijvers. De plotse aantrekkingskracht van bepaalde concepten blijkt bijvoorbeeld wanneer we kijken naar twee belangrijke processen die onze Westerse steden vormgeven: suburbanisatie en gentrificatie. Het aantal artikels dat over gentrificatie

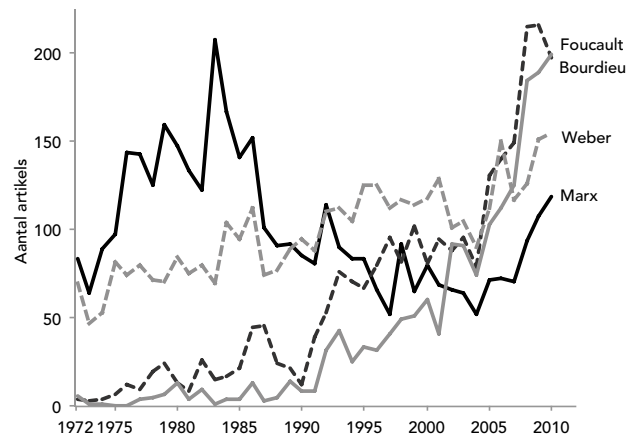
Aantal artikels over suburbanisatie en gentrificatie in de SSCI, 1992-2010

handelt, wordt vanaf het begin van de jaren negentig geleidelijk aan groter dan het aantal artikels over suburbanisatie. Gentrificatie is dan ook een recenter begrip dan suburbanisatie. Tegelijkertijd blijft suburbanisatie onze steden structureren, ook al wordt er relatief minder over gepubliceerd. De laatste jaren verloopt de groei van het aantal publicaties over gentrificatie echter exponentieel. Onderstaande grafiek toont deze evolutie. Zij geeft het aantal artikels weer waarin gentrificatie dan wel suburbanisatie een onderwerp zijn in de afgelopen twintig jaar. Dit wil zeggen dat de opgegeven term voorkomt in de titel, in de abstract, in de keywords van de auteur of in de automatisch aangemaakte keywords die de SSCI gebruikt op basis van veel gebruikte woorden in titels van geciteerde teksten (sinds 1991). Bij dit soort grafieken moet vooral naar die verschillen worden gekeken, aangezien het totaal aantal citaties van jaar tot jaar toeneemt. Zo waren er in 1992 125.000 artikels opgenomen in de SSCI. In 2010 zijn er dat bijna 220.000.

De SSCI speelt een sleutelrol in de sociaal-wetenschappelijke praktijk. Wanneer het gaat om financiering, academische benoemingen en promoties is het aantal artikels dat een onderzoeker of onderzoeksgroep in de SSCI gepubliceerd heeft van doorslaggevend belang. Er is meermaals beargumenteerd dat bepaalde topics meer kans hebben om gepubliceerd te worden als ze vaak voorkomen in deze database. De SSCI bepaalt dus mee wat onderzocht wordt en wat niet en dit kan ook een zichzelf versterkend effect hebben. De database heeft dus een rechtstreekse invloed op de wetenschappelijke praktijk. In deze bijdrage gaan we verder dan het loutere gebruik van bepaalde concepten, en gaan we na of hypevorming zich ook voordoet op twee essentiële domeinen: theorievorming en ruimtelijke referentiekaders. Zijn bepaalde theoretici op een bepaald moment erg populair, om dan weer wat vergeten te worden? En wat zijn de dominante ruimtelijke referentiekaders: welke concrete plaatsen worden gebruikt om theorieën en concepten op te bouwen, te toetsen of te illustreren. En wat zijn hierin de ontwikkelingen?

Aantal artikels in de SSCI waarin Marx, Foucault, Bourdieu en Weber worden geciteerd, 1972-2010

Aantal artikels over Marx, Foucault, Bourdieu en Weber in de SSCI, 1972-2010

Marx is dood, leve Foucault!

Het gebruik van bepaalde theoretici is sterk afhankelijk van de tijdsgeschiedenis. Zo kent Karl Marx heel wat succes in de crisisjaren zeventig en tachtig, maar kwijnt hij sindsdien wat weg, al leeft hij recent weer wat op. Dit is duidelijk wanneer we kijken naar het aantal artikels waarin Marx wordt geciteerd (grafiek links), maar ook wanneer we kijken naar het aantal artikels dat Marx expliciet als topic heeft (grafiek rechts). Dat dit niet geldt voor alle klassieke theoretici, wordt aangetoond door Max Weber. Zowel het aantal artikels waarin Weber wordt geciteerd als het aantal artikels met Weber als topic kent een geleidelijke groei. Het is natuurlijk geen toeval dat Marx' populariteit vooral inzakt na de val van de communistische regimes.

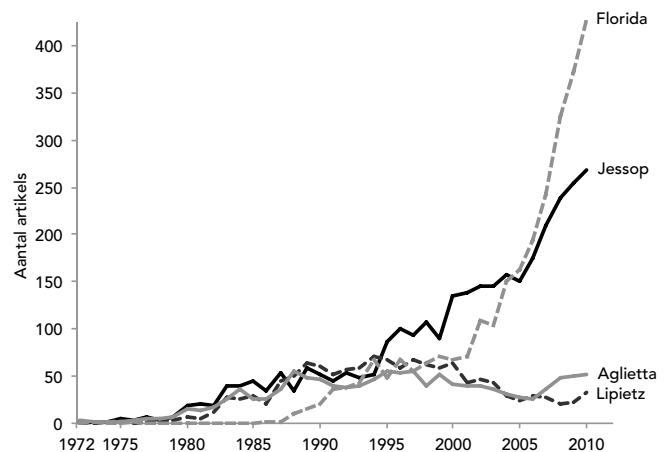
waar de kapitalistische productiewijze dominant is, via een aantal intermediaire concepten als accumulatieregimes en regulatiewijzen. Enkele pioniers van de regulatiebenadering, Alain Lipietz en Michel Aglietta van de zogenaamde Parijse School, kennen een zeker succes in de jaren tachtig en negentig, maar het zijn vooral de Angelsaksische auteurs die zich naderhand in de regulatiebenadering hebben ingeschreven, zoals Bob Jessop, die dus ook hoog scoren in de SSCI.

Dit stijgend succes verbleekt echter bij de steile opgang van sommige anderen, die binnen een geheel ander theoretisch kader werken. Een mooi voorbeeld is Richard Florida. Sinds hij zijn bestseller *The Rise of the Creative Class* schreef, waarin hij de rol van een creatieve klasse in de economische ontwikkeling en het concurrentievermogen van steden analyseert, is Florida een ware hype in beleidskringen. Ook in de sociale wetenschappen is dit het geval. Hij komt uit het niets in de jaren tachtig en wordt in meer dan vierhonderd artikels geciteerd in 2010.

Theorieën en concepten breken vaak pas door als er Engelse vertalingen verschijnen

De reddingsboei wordt gevormd door de Franse filosofen Michel Foucault en Pierre Bourdieu. Zij worden vanuit een marginale rol naar een voorname plaats gekatapulteerd: zij laten Max Weber vlot achter zich.

De stijgende populariteit van de Franse filosofen loopt samen met het toenemend aantal Engelse vertalingen van deze auteurs die op de markt komen. Theorieën en concepten die in een niet-Engelse context werden ontwikkeld breken vaak pas door in de SSCI als er Engelse vertalingen verschijnen of, vaker nog, wanneer Engelstalige auteurs de Angelsaksische markt openen door over hen te schrijven. De volgende grafiek is in die context interessant. Zij toont het aantal artikels waarin een aantal theoretici van de regulatiebenadering worden geciteerd. Regulationisten trachten verschillen in economische en sociale dynamiek in tijd en ruimte te verklaren in een situatie

Aantal artikels in de SSCI waarin Jessop, Lipietz, Aglietta en Florida worden geciteerd, 1972-2010

De Chinezen komen!

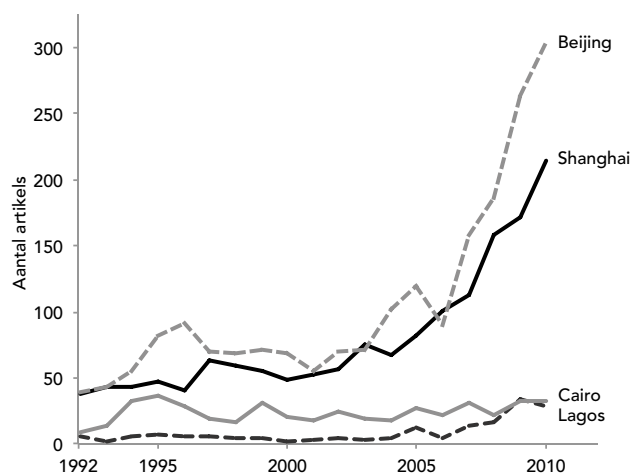
Laten we tenslotte eens kijken naar de ruimtelijke referentiekaders die worden gebruikt. Welke concrete plaatsen vormen de basis, de toetssteen of de illustratie van theorieën of concepten? We keren terug naar het onderzoek over steden, en kijken naar het aantal artikels dat een bepaalde stad als topic heeft. Wanneer we een rangschikking maken, over alle jaren heen, van de populariteit van de grootste steden in de verschillende continenten, blijkt de Angelsaksische dominantie bijzonder sterk. Parijs is de enige stad die de top vijf haalt. New York, Londen en enkele andere Amerikaanse steden maken de lijst vol. En het verschil is groot: Parijs heeft er iets meer dan 5.000, Londen meer dan 12.000 en New York meer dan 21.000. Ter vergelijking: Amsterdam heeft er nog geen 2.000, Brussel nog geen duizend.

Bepaalde steden zijn plots erg populair, terwijl andere grote steden amper worden betrokken in het onderzoek

Ook hier zijn verschillende ontwikkelingen in de tijd. De hype van het moment zijn de Chinese steden. Zo is de aandacht voor de twee grootste Chinese steden, Shanghai en Beijing, bijzonder sterk gegroeid, hoewel zij nog lang niet aan Londense (710 in 2010) of New Yorkse (1.135 in 2010) cijfers zitten. Het contrast met de twee grootste Afrikaanse steden is groot. Het gaat om de Egyptische hoofdstad Cairo en de Nigeriaanse stad Lagos – steden die niet tot de zogenaamde BRICS-landen (Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika) behoren. Zulke steden zijn helemaal geen hypes. Zij blijven quasi afwezig in het debat. Concepten worden niet ontwikkeld en theorieën niet getoetst. Nochtans zijn de uitdagingen in zulke steden enorm, niet alleen inzake sociale ongelijkheid, maar ook inzake ruimtelijke ordening. We moeten ook -en vooral- oog hebben voor wat niet de hype van het moment is.

Conclusie

Wanneer we de SSCI als maatstaf nemen, blijkt dat ook de sociale wetenschappen onder invloed staan van hypevorming. Gezien publicatie in tijdschriften die opgenomen zijn in de SSCI van groot belang is voor iemands academische carrière, moet de vraag worden gesteld of de (im)populariteit van bepaalde thema's niet samenhangt met de perceptie ervan als meer of minder geschikt voor publicatie. Hypevorming is niet alleen duidelijk bij het gebruik van bepaalde thema's, maar ook bij het gebruik van bepaalde theoretici. Bepaalde auteurs komen snel op, andere boeten snel in aan populariteit. Dat zien we nog meer bij het gebruik van ruimtelijke referentiekaders. Bepaalde steden -vaak in economische groeilanden- zijn plots erg populair, terwijl een hele reeks andere grote steden -waar de uitdagingen niet minder groot zijn- amper worden betrokken in het onderzoek. Er worden daar geen concepten ontwikkeld of theorieën

Aantal artikels over Shanghai, Beijing, Cairo en Lagos in de SSCI, 1992-2010

getoetst. Bij dit alles blijkt steeds het grote overwicht van het Angelsaksisch onderzoek. Het is dus belangrijk stil te staan bij de vraag wat onderzocht wordt, hoe het onderzocht wordt, en vooral waarom dat zo is.

Filip De Maesschalck (filip.demaesschalck@ees.kuleuven.be) is doctor in de geografie, verbonden aan het Instituut voor Sociale en Economische Geografie van de K.U. Leuven en werkt momenteel op de dienst sociale planning van de provincie Vlaams-Brabant in België.

Literatuurselectie

- Aalbers, M.B. & Rossi, U. (2007) A coming community: young geographers coping with multi-tier spaces of academic publishing across Europe. *Social & Cultural Geography*, 8 (2), pp. 283-302.
- Bodman, A.R. (2010) Measuring the influentialness of economic geographers during the 'great half century': an approach using the h index. *Journal of Economic Geography*, 10 (1) pp. 141-156.
- Bosman, J. (2009) The changing position of society journals in geography. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100 (1), pp. 20-32.
- Dicken, P., et al. (2004) Classics in Human Geography revisited: Global shift: industrial change in a turbulent world, *Progress in Human Geography*, 28 (4) pp. 507-515.
- Dolfsma, W., Leydesdorff, L. (2009) Economie en bedrijfskunde evalueren. *Economisch Statistische Berichten* 94 (4559), pp. 1-3.
- Schuermans, N., Meeus, B. & De Maesschalck, F. (2010) Is there a world beyond the Web of Science? Publication practices outside the heartland of academic geography, *Area*, 42 (4), pp. 417-424.
- Smeyers, P. & Burbules, N.C. (2011) How to Improve your Impact Factor: Questioning the Quantification of Academic Quality, *Journal of Philosophy of Education*, 45 (1), pp. 1-17.